

De stuiptrekkingen van het patriarchaat

Abram de Swaan beschrijft de wortels van het mannelijke verzet tegen de emancipatie van vrouwen, wereldwijd.

BAUKJE PRINS

De #MeToocampagne van de laatste jaren zette het idee dat in de westerse wereld de seksegelijkheid nu wel is bereikt op losse schroeven. Net als in de jaren zeventig doorbraken vrouwen het zwijgen over hun ervaringen met seksuele intimidatie en verkrachting. Een verschil met de jaren zeventig was dat de campagne nu dankzij sociale media uitgroeide tot een mondiale beweging. Zowel Hollywoodactrices als Indiase arbeidsters deelden hun ervaringen. Bovendien werden de daders, vaak mannen op machtsposities, nogal eens met naam en toenaam bekend gemaakt – iets wat zelfs de meest militante feministen veertig jaar geleden niet aandurfden. De campagne riep overal ook weerstand op, maar terwijl dit in Nederland leidde tot discussies over *trial by media* en politiek-correcte fatsoensrakkerij, moesten vrouwen in Afghanistan vrezen voor hun leven.

Voor Abram de Swaan in zijn nieuwste boek 'Tegen de vrouwen' is de #MeToocampagne een uitgelezen voorbeeld van de huidige situatie van vrouwen wereldwijd: enerzijds heerst in veel landen in het 'buitenwesten' nog steeds het 'terreurregime van het patriarchaat', anderzijds dankt de campagne in de westerse landen

zijn succes aan het feit dat veel meer vrouwen tegenwoordig sleutelposities innemen waar ze invloed en macht kunnen uitoefenen.

'Tegen de vrouwen' beschrijft in een bestek van 240 pagina's hoe het momenteel gesteld is met de positie van vrouwen wereldwijd. Met deze ambitieuze opzet past het werk naadloos in het indrukwekkende oeuvre van socioloog, psychoanalyticus en essayist De Swaan, die er nooit voor terugschrikt om grote vraagstukken op zich te nemen, zoals de ontwikkeling van verzorgingsstaten, genocide, of het wereldwijde talenstelsel. De stelling die hij in dit boek uitwerkt is een simpele: de opkomst van religieus fundamentalistische en seculiere extreemrechtse bewegingen is ten diepste te

De Swaan
vermijdt het
'anti-islamitisch
enthousiasme'

verklaren vanuit het verzet van mannen tegen de wereldwijde en onomkeerbare emancipatie van vrouwen.

Deze stelling wordt onderbouwd in een betoog in drie delen. Het eerste deel biedt een indringende impressie van de wijze waarop in patriarchale samenlevingen mannen macht uitoefenen over vrouwen. Om de aard van dit 'schrikbewind' duidelijk te maken neemt De Swaan geen blad voor de mond: meisjesbaby's kunnen 'als het zo uitkomt zo de emmer in', een kinderhuwelijk is 'niets anders dan gelegaliseerde pedofilie' en genitale verminking kun je het beste beschrijven als 'wegsnijding'. Tegelijkertijd poogt hij de valkuil van wat hij 'anti-islamitisch enthousiasme' noemt te vermijden. Zo is de vooral in Zuid-Amerika nog vaak verontschuldigde *crime passionnel* voor hem ook een vorm van eerwraak, wijst hij op de strijd die ook binnen betrokken samenlevingen wordt geleverd tegen de besnijdenis van meisjes, en herinnert hij eraan dat in de VS rechters met enige regelmaat toestemming geven voor huwelijken met 9- of 10-jarige meisjes. Hij schrikt anderzijds niet terug van het seculiere cliché dat alle wereldbeschouwingen en religies, van hindoeïsme en confucianisme tot de religies van het Boek, de ideologie van mannelijke suprematie ondersteunen.

Het tweede deel beschrijft de onstuitbare opkomst van vrouwen wereldwijd. Die emancipatie is in de eerste plaats te danken aan het feit dat tegenwoordig overal, zelfs in heel reactionaire landen, meisjes onderwijs volgen. Dit blijkt essentieel te zijn voor de toename van het zelfbewustzijn van vrouwen. Het meest 'ontroerende' inzicht daarover vindt De Swaan in statistieken die onomwonden aantonen dat naarmate een vrouw langer naar school is ge-

Levendig, leesbaar,
onbevreesd en prettig
zelfreflectief betoog

De wereldwijde strijd
van rechtsisten
en jihadisten
tegen de emancipatie
**Tegen
de
vrouwen**
ABRAM DE SWAAN

Abram de Swaan
Tegen de vrouwen
Prometheus;
240 blz. € 19,99

Een schoolklas in Mingora, Pakistan waar Malala Yousufzai begin jaren tien actie voerde voor onderwijs voor meisjes. (AP Photo/Anja Niedringhaus) FOTO AP

weest, zij vaker voorbehoedsmiddelen gebruikt en minder kinderen krijgt. De inzet van dit tweede deel is te laten zien wat voor een ongehoofde inhaalslag vrouwen de laatste veertig jaar wereldwijd hebben gemaakt in nagenoeg alle sectoren van het leven. Tegelijkertijd erkent De Swaan dat vrouwen minder vaak betaald werk doen, ze lagere functies bekleden dan mannen met gelijke kwalificaties, en ze voor hetzelfde werk slechter worden betaald. Ook in de bolwerken van politieke macht zijn vrouwen nog onvoldoende doorgedrongen. Hier, zo stelt De Swaan, stuiten vrouwen op 'stil, stiekem en slinks' verzet.

Het derde, meest originele, deel van 'Tegen de vrouwen' bespreekt de diverse haarden van verzet tegen de opmars van vrouwen – zij het vooral de minder stiekeme vormen daarvan. De Swaan werkt hier de gedurfde stelling uit dat groeperingen die vaak elkaars verklaarde vijanden zijn, zoals islamistische jihadisten, katholieke conservatieven, evangelische kerken, *white identitarians* en vaste bezoekers van

'mannistische' sites, eigenlijk gedreven worden door dezelfde 'mannelijke razernij' over de vernedering hen aangedaan door de emancipatie van vrouwen.

De voor mij als westerse vrouw meest onthutsende en onthullende hoofdstukken waren die over de ideeënwereld van seculier extreemrechts en de virtuele *mannosphere*. Het zijn werelden die dicht tegen elkaar aanschuiven, met één belangrijk verschil: aanhangers van extreemrechts spreken in naam van 'het Volk', en wijzen in het verlengde daarvan vrouwen hun plaats als dragers van 'blakend blanke baby's', bezoekers van mannistische sites laten hun ressentiment tegen (feministische) vrouwen de vrije loop, en pakken als het zo uitkomt Joden, moslims of zwarten mee.

In veel opzichten vintage De Swaan, dit boek: een complexe en mondiale kwestie wordt in kristalheldere taal en vanuit een consistente visie uit de doeken gedaan. Alleen waar de auteur zich te veel verliest in zijn anti-patriarchaal enthousiasme wordt die kracht een zwak-

te. In westerse samenlevingen is de strijd van vrouwen tegen de bevoogdende macht van mannen eigenlijk wel beslecht. In plaats daarvan zijn we nu vooral verward in het taaie gevecht tegen dominante beelden van mannelijkheid en vrouwelijkheid die ieder van ons gevangen houden. De Swaan heeft wel oog voor deze meer subtiele mechanismen, zoals in zijn bekentenis over een eigen seksistisch en racistisch 'sluitermoment' – die fractie van een seconde waarin je jezelf betrapt op een diep verankerd vooroordeel. Maar voor hem zijn dit de rudimenten van voorouderlijke patriarchale verhoudingen die in ons collectief onbewuste voortleven.

Hoe het ook zij, 'Tegen de vrouwen' rekent overtuigend af met de blinde vlek voor de rol van gender in onze steeds sterker gepolariseerde samenlevingen. Dat gebeurt in een uitermate levendig en leesbaar betoog dat zich met een aansprekende mix van sociologische inzichten, relativerende zelfreflecties en *cut the crap* rede-ningen onbevreesd een weg baant door he-dendaagse politieke mijnenvelden.